

ТУРЧИН В. В.

Івано-Франківський національний університет ім. В. Стефаника

АНГЛІЙСЬКІ ЗАПОЗИЧЕННЯ ТА СЬОГОДНІШНІ ПРОБЛЕМИ ПУРИЗМУ У НІМЕЦЬКІЙ МОВІ

Англійські запозичення оцінюються у німецькій мові позитивно тоді, коли вони збагачують мову. Якщо вони вживаються поряд з німецькими словами, то це може призвести до ультрапуризму, який відіграє негативну роль.

Ключові слова: пуризм, англоамериканізми, запозичені слова, лексична компетенція, дублети, національна ідентичність, німецькі еквіваленти.

Английские заимствования оцениваются положительно в немецком языке тогда, когда они обогащают язык. Если они употребляются вместе с немецкими словами, то это может привести к ультрапуризму, который играет отрицательную роль.

Ключевые слова: пуризм, англоамериканизмы, заимствованные слова, лексическая компетенция, дублеты, национальная идентичность, немецкие эквиваленты.

English loan-words are positively assessed in German in case they enrich the language. Anglicisms used alongside with German words, litter up the language and lead to ultrapurism which is perceived negatively like the excessive application of English lexicon.

Key words: angloamericanisms, borrowings, dublets, natimal identity, German equivalents.

Постановка загальної проблеми та її зв'язок з науковими та практичними завданнями. Лексичні запозичення з англійської мови особливо інтенсивні та багаточисленні в німецькій мові, тому використання англіцизмів відіграє важливу роль у тому випадку, якщо не має німецького відповідника. Отже, **предметом дослідження** є англійські запозичення та їх місце і поступ у німецькій мові. Однак спірним є питання про вживання англіцизмів та американізмів тоді, коли вони не мають особливої змістовної, стилістичної чи синтаксичної функції, що і становить **актуальність** дослідження. У таких випадках англіцизми використовуються для створення іміджу, коли співрозмовники хочуть підкреслити свій соціальний та інтелектуальний рівень. При детальному розгляді можна зауважити, що в німецькій мові для багатьох англійських слів існують точні еквіваленти: *Lover*, наприклад, не набагато краще і легше звучить, ніж *Liebhaber*, замість *Loser* можна спокійно вживати *Verlierer*; *Feeling* – *Gefühl*; *Airport* – *Flughafen*; *Deal* – *Handel* тощо.

Все це є причиною того, що виникає негативна реакція на запозичення – пуристична діяльність (пуризм), яка інтенсивно спостерігалася в Німеччині на протязі XVII-го – XX-го століть. Якщо розглянути пуризм як історичну подію, то можна дійти висновку, що

старання пуристів носили прогресивний характер, оскільки вони були спрямовані на укріплення та утвердження в країні сформованої та розвинутої національної мови, тому пуризм і його сьгоднішні проблеми існування та функціонування становлять **об'єкт** нашого дослідження.

Зазвичай у Німеччині розглядають два періоди пуристичної діяльності [1:8–9]. Перший відноситься до XVII–XVIII століть і пов'язаний з діяльністю у XVII столітті Філіпа фон Цезена, а в XVIII-му – Йоахіма Кампе. Цей період називається прогресивним пуризмом. Першим проявом пуристичної діяльності було утворене в 1617 році у Ваймарі товариство “Fruchtbare Gesellschaft”, з якого пізніше утворилися різного роду об'єднання. Спільною метою даних товариств було закріплення писемної норми німецької національної мови. Ф. Цезен проводив інтенсивне онімечення, закликав вживати тільки німецькі слова. Й. Кампе створив “Словник для пояснення і онімечення проникнутих у німецьку мову чужих висловів”. Він проводив активну боротьбу проти іншомовних слів, вибирав для цього свої засоби та методи, публікував різні праці.

Другий період – реакційний пуризм – охоплює кінець XIX та XX століття і відзначається діяльністю “Загальнонімецького мовного товариства”, яке очолив Едуард Енгель. Пуристи цього об'єднання вели інтенсивну, завзяту боротьбу з кожним іноземним словом, навіть з тією лексикою, яка набула широкого поширення як інтернаціональна. Цим самим вони мали перед собою цілком конкретно визначену реакційну мету.

Своєрідний антинауковий підхід до інтернаціональної лексики і особливо до політичних термінів був характерний також для діяльності створеного у ФРН “Товариства німецької мови”. Під його впливом відбулося перевидання словника Е. Енгеля, в якому прагнули будь-яким чином замінити інтернаціоналізми німецькими словами (згадаймо подібні явища на колишньому пострадянському просторі щодо мов національних меншин та російської мови). Це послужило джерелом багаточисленних синонімічних дублетів, які виникали як лексичні еквіваленти німецької мови до іноземних слів. Причинами, які сприяли зберіганню та використанню у мовленні відповідного англійського слова були: а) англійські слова до моменту появи відповідника у німецькій мові сприяли утворенню сім'ї слів. Наприклад, від слова *der Export* утворені наступні лексеми: *exportieren*, *Exportartikel*, *Exporthandel*, *Exportfracht*, *Exportkredite*, *Exportproduktion*, *Exportland*; б) англійські слова в німецькій мові мають семантичні відмінності, напр.: *spike* – *langer Nagel*, *Bolzen* →

der Spike pl. Spikes (deutsch) – 1. Rennschuhe mit herausstehenden Stahldornen an der Sohle; 2. Stahlstifte in Autoreifen; 3. Autoreifen selbst; *spleen* – schlechte Laune, Ärger, Verdruss, eigentlich Milz → *der Spleen* (deutsch) – 1. kleine Verrücktheit; 2. Schrulle; 3. sonderbare Idee; 4. Marotte.

Деякі сучасні філологи виступають проти запозичень-англіцизмів: "Нас не цікавлять англійські запозичення самі по собі, нас тривожить бездумна англоманія" [2:27]. Це обґрунтовуються тим, що під час проведення опитування встановлено, що лише приблизно 50 % глядачів цілком розуміють, власне, німецькі реклами на німецькому каналі, інша, незрозуміла частина сприймається як якісь словесні декорації, віршики, скоромовки тощо. Спроби замінити англійські слова німецькими відповідниками поширюється під девізом "За живу німецьку мову". Він об'єднує педагогів-ентузіастів, які переконують своїх співвітчизників з більшою прискіпливістю ставитися до англіцизмів, які вживаються у засобах масової інформації та рекламі.

Під впливом борців за "живу німецьку мову" одна німецька телекомпанія в своєму рекламному кліпі – "Powered by emotions" (рекламний переклад "Зарядись енергією почуттів", замінивши його на "SAT 1. zeigt's allen" – "SAT 1. принесє задоволення всім"). Пізніше успіх в акції за живу німецьку мову можна визначити за тим, що переможе в змаганні: англійська домашня сторінка – Homepage чи німецька стартова сторінка – Startseite. Правда, через деякий час організатори акції визнали, що слово "старт", теж англійського походження, хоч воно таке коротке і так вдало підходить до назви [3:21].

Подібна дискусія на тему: "No future für Deutsch. Wie viel Englisch verkraftet unsere Sprache?" ведеться в останні роки в Німеччині. Часте і невинуватене запозичення слів англійського і особливо американського походження викликає негативну реакцію в суспільстві, оскільки сам процес запозичення загрожує втраті мовної та культурної ідентичності. Наведемо деякі приклади: *Airport*, *Bahn-Card*, *City-Call*, *Political Correctness*, *Ballyhoo* – це прямі лексичні запозичення; *das macht keinen Sinn* – семантична калька з англійської: *it doesn't make sense*; написання, наприклад, англійської назви "Pennsylvania" замість звичайного німецького "Pensylvanien". Надто велика кількість англіцизмів (від 3500 до 6000 слів та виразів, зафіксованих в словниках) нерідко створює проблеми в комунікації. За даними опитування тільки 49 % західних німців та 26 % східних володіють у достатній мірі англійською мовою [3:22].

Вже в 1899 році німецький лінгвіст Герман Дунгер застерігав від надмірного вживання англіцизмів. У своїй книзі “Пояснення замість англійських слів” він особливо звертає увагу на побутуючу проблему. У Дортмунді виникло “Товариство захисту німецької мови”. Його засновник – Вальтер Крамер, професор економічної стилістики цього університету. З 1997 року товариство щорічно присвоює звання “Фальсифікатор німецької мови” тому, хто в своєму мовленні вживає стільки англійських слів, що їх кількість та зміст перестали бути зрозумілими для більшості слухачів. Зазвичай це були політики, бізнесмени, діячі культури. Присвоєння такого титула завжди створювало сенсацію в суспільстві. Таким чином намагалися привернути увагу до проблеми “Denglisch” (утворено від слів Deutsch та Englisch). У 1999 році таке звання отримав Й. Лундвіг, який керував німецькими залізницями. Він наказав перейменувати Auskunftsbüro на Service Point, Fahrkartenschalter на Ticket Counter, а Bahnhofstoilette на Mc-Clean. У товариство Крамера входить наукова еліта майже з усіх провідних університетів країни. А в 1997 році професором Крамером було засновано об'єднання “Німецька мова” в Дортмунді. Це товариство налічує 1400 членів і займається проблемами рідної німецької мови. Воно розділено на 23 регіональні групи та має свою наукову раду. Члени ради поставили перед собою мету зберегти незалежність і самобутність німецької мови, її зв'язок з культурою народу. У першу чергу вони стараються уникнути переповнення її англо-американізмами. Для досягнення цілей це об'єднання проводить різні заходи, до яких відносяться численні лекційні читання, публікація статей та оголошень у пресі, розробка посібників та словників, звернення до засобів масової інформації, організацій та інших представників суспільного життя із закликом використовувати в рекламних та інших виданнях тільки рідну мову [4:23]. При цьому вони не ставлять перед собою мету викоренити всі англо-американізми з німецької мови, оскільки повністю ізолювати мову від запозичень не тільки неможливо, та й навряд чи розумно і доцільно. Однак, у даний час простежується, що надмірне вживання англо-американізмів може призвести до стирання мовної та культурної ідентичності Німеччини, тому для вирішення цієї проблеми членами об'єднання була розроблена спеціальна програма. Головна її мета – це максимальне обмеження вживання в рідній мові англо-американізмів, причому в усіх сферах життя німецького суспільства: в пресі, на радіо та в телевізійних програмах, інтернеті (вебсайти німецького походження), у законодавчих і наукових

текстах, рекламі, а також в усному повсякденному спілкуванні. Шляхи та способи проведення програми обговорювались членами тривалий час. Були пропозиції створити “Закон про німецьку мову”, Академію мови. Дехто пропонував нічого не робити, оскільки проблема вирішиться сама собою і англіцизми та американізми зникнуть самі по собі, проте вчені-мовознавці все-таки почали розробляти певні критерії для обмеження використання в німецькій мові запозичень, і вже здійснено перші спроби. Було створено словник-довідник “Anglizismenliste”, який вміщує 5085 одиниць і розрахований на широкі верстви людей. У ньому можна вибрати німецький або англійський варіант за бажанням.

Влучні англійські слова наявні в сучасній німецькій дійсності скрізь. “Back-Factory”, “Coffee-to-go”, “Notebooks” – такі написи можна побачити на багатьох дорогах та вулицях будь-якого міста чи села Німеччини. Дехто з громадян висловлює думку, що корінні німці забувають розмовляти рідною мовою. У професійній діяльності багато німецьких громадян уже не можуть обійтись без англійської мови: майже в усіх компаніях більшою чи меншою мірою вживається англійська термінологія. Дослідження засвідчують, що більшість німців недостатньо добре володіє англійською мовою, інколи не розуміє значення англіцизмів, які витіснили у певній мірі свої німецькі відповідники. Особливо важко для людей літнього віку. Вони часто потребують перекладача, щоб зрозуміти, наприклад, чому на кожному магазині написано “Sale”, що приховує у собі вивіска “Callshop”, або що має на увазі німецька залізниця, пропонуючи відвідувачам “Surf & Rail”, щоб це означало?!

Частина німецьких політиків також вболіває за чистоту німецької мови, тому депутати німецького бундестагу серйозно зацікавились цією проблемою. Наприклад, голова депутатської групи “Культура в Німеччині” Гітта Коннеман (Gitta Connemann) критикує зниження лексичної компетенції в суспільстві і вважає, що німці поступово але впевнено втрачають одне з найважливіших культурних багатств – рідну мову і пов'язує таке явище з недавніми подіями німецької історії. Багато німецьких громадян ще страждають від усвідомлення свого, для декого ще такого близького болючого та трагічного минулого (особливо це можна помітити, переглядаючи різноманітні документальні фільми-інтер'ю з безпосередніми учасниками тих подій, які проживають у Німеччині, а також за її межами), тому почуття патріотизму в деякій мірі в них приглушене, нівельоване, зруйноване, і це відображається в недостатньому самоусвідомленні у відношенні до власної мови.

Депутат бундестагу від Християнсько-Демократичної партії Юлія Клекнер (Julia Klöckner) в інтерв'ю виданню Tagesschau наголосила на тому, що дивним виглядає те, що на полицях німецького магазину лежить щось під назвою “Eye-Makeup-Remover” без жодного коментаря рідною мовою, яке звучить гарно, але майже ніхто з пересічних носіїв німецької мови не розуміє, що ж це значить? Кожного дня мільйони німецьких громадян, які володіють тільки однією мовою, відчувають себе часто невпевнено і потребують захисту своїх законних прав.

Однак без деяких запозичень не можна обійтись ніяк, наприклад: лазер, стрес, інтернет, комп'ютер, джинси та ін. Ці слова давно стали інтернаціоналізмами, увійшли у систему німецької мови. Однак більшість нових запозичень можна легко замінити еквівалентами рідної мови і тим самим зберегти її чистоту та багатство.

Стало цілком очевидним, що англо-американізм надто переповнили німецьку мову, тому вчені прагнуть дослідити чинники такого явища. Головною причиною є преса, телебачення, радіо та інтернет, де люди, хочуть вони цього чи ні, постійно стикаються з іноземною лексикою. Причому слід зауважити, що нові запозичення сприймаються позитивно саме представниками засобів масової інформації та молодими носіями мови, оскільки ці слова відповідають, на їхню думку, духу часу. Найновіші англійські запозичення вживаються в сучасних видах комунікації. Багато предметів та понять увійшли в мову з іноземними назвами. Сьогодні масове поширення англіцизмів у німецькій мові розглядається з різних позицій та оцінюється в основному негативно:

1. з точки зору психології: вживання англіцизмів вважається снобізмом, елітарним вживанням;

2. з точки зору філології: англіцизми є непотрібними для німецької мови і тому ведуть до утворення дублетів;

3. з точки зору політики: вживання запозичень веде до порушення національної ідентичності;

4. з соціальної точки зору: англіцизми викликають труднощі у людей старшого віку, які не знають і не хочуть знати англійської мови.

Деякі періодичні видання час від часу наводять факти, що багато іноземців, які вивчали літературну німецьку мову, приїхавши вперше в Німеччину, дивуються, що люди говорять там не такою мовою, яку вони вивчали, але, звичайно, це велике перебільшення, тому що проходить деякий час і вони починають розуміти розмовну мову. Іноземці, проживши трохи в Німеччині, звикають до того, що почути справжню, правильну

німецьку мову можна в основному тільки в театрі або на телебаченні чи радіо. Як розмовляють жителі країни, залежить також і від інших факторів, наприклад, у продавців і будівельників мова має інший вигляд, ніж мова вчителів чи секретарів, жителі сільських районів говорять по-іншому, ніж жителі міст. Тому слід звернути увагу на те, що різні прошарки німецького населення відрізняються культурним рівнем володіння мовою, залежно від місця проживання, сфери зайнятості, соціального статусу, власного виховання, освіченості або прагнення до неї. Відповідно і використання запозичених слів серед населення різне – у розмовній мові їх відсоток набагато більший, ніж у літературній мові.

Отже, навколо вживання англійських запозичень у німецькій мові ведеться багато дискусій, які тривають уже не одне століття. Одні вчені намагаються позбавитися англійських запозичень, оскільки вважають, що вони засмічують німецьку мову, знищують її ідентичність, інші – негативно відгукуються на такого роду слова, створюючи відповідники у рідній мові. Існують також думки, що лексика, яка зазнає значного впливу англійської мови у зв'язку з новими науково-технічними відкриттями та з появою нових засобів матеріальної культури, а також лексика зі стилістичним переміщенням раніше нелітературних та спеціальних пластів, попадаючи у сферу широкого використання основною масою носіїв мови, є позитивним явищем та продуктивним джерелом збагачення мови. Проблема пуризму гостро постала у сучасній німецькій мові та вилилась у боротьбу проти англіцизмів, оскільки переслідує мету очистити мову від чужих елементів та зберегти свою національну ідентичність і самобутність. Таким чином, запозичення слід вживати тоді, коли в німецькій мові немає адекватного відповідника до цього слова. Якщо ж відповідний німецький еквівалент існує, тоді недоцільно вживати запозичення, оскільки вони будуть зайвими у лексичному складі німецької мови.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Bausch R.-R.* Deutsch nach Englisch? Besser Deutsch mit Englisch / R.-R. Bausch // Deutsch. – 2003. – № 8. – S. 8–9.
2. *Нейдорф Я. Я.* Заимствования и пуризм в немецком языке / Я. Я. Нейдорф // Конспект лекций по лексикологии немецкого языка. – Одесса, 1966. – 40 с.
3. *Anglizismen in der deutschen Sprache.* Homepage oder Heimatseite // Deutsch. – 2005. – № 17. – S. 13–26.
4. *Droht der deutschen Sprache die Anglisierung?* // Deutsch. – 2001. – № 14. – S. 12–13.